

A KERETTÉNYÁLLÁS FOGALMÁRÓL

1. PROBLÉMAFELVETÉS

A jogi problémák megközelítése igen gyakran (és korántsem haszontalanul) fogalmak meghatározásával kezdődik. A kutató általában már a szakirodalom tanulmányozásának kezdetén – elkeseredve, vagy éppen növekvő érdeklődéssel, de – szembesül azzal, hogy a szerzők véleménye (vagy akár a bírói gyakorlat megközelítése) az adott kérdésben is (gyakran évszázadokra visszamenően) megosztott.

Így van ez a büntetőjogi kerettényállások tekintetében is. A következőkben – a kutatást megalapozó tanulmányomhoz¹ képest – alaposabb elemzés alá veszem a kerettényállás fogalmával kapcsolatos magyar és német jogirodalmat, valamint a hazai bírói gyakorlatot. Az elemzés célja a részben hasonló, de sok vonatkozásban különböző fogalmi keretek közül annak a kiválasztása, amely leginkább alkalmas arra, hogy a kerettényállásokkal kapcsolatos monográfiám alapját képezze.

2. AZ ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEK ÁTTEKINTÉSE

2.1. Kitekintés a német büntetőjogra

A német büntetőjogi szakirodalom – a hazai büntetőjoggal és tudományával való történeti kapcsolata, a szakmunkák és az álláspontok bősége, illetve az érvelések kidolgozottsága miatt – szinte bármely büntetőjogi kérdés esetén kiindulópontként szolgálhat a magyar szerzők számára.²

* PhD, tudományos főmunkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet; egyetemi docens, NKE RTK.

¹ HOLLÁN Miklós: „A büntetőjogi kerettényállások” In: Ruzsonyi Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. NKE–RTK, Budapest, 2014. 185–197. o.

² Vö. NAGY Ferenc: „Die deutsch-ungarischen strafrechtlichen Beziehungen in der Vergangenheit und Gegenwart” In: Karsai Krisztina (szerk.): *Strafrechtlicher Lebensschutz in Ungarn und Deutschland. Beiträge zur Strafrechtsvergleichung*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2008. 21–46. o.

2.1.1. Kerettényállás vs. normatív tényállási elem

A német büntetőjogban uralkodó nézet szerint a büntetőjog más jogágakhoz képest járulékos jellegének két fajtáját a normatív tényállási elemet tartalmazó büntetőnormák, illetve a kerettényállások képezik.³ Mivel azonban a kerettényállások is normatív tényállási elemet tartalmazó büntetőnormák, így az elhatárolás lényegében a kerettényállások specifikus vonásainak megtalálását jelenti.⁴

A megkülönböztetés igen vitatott kérdést képez már az elhatárolás alapja, illetve az egyes törvényi tényállások besorolása tekintetében is.⁵

Az egyik talán legszélesebb körben elfogadott álláspont szerint a kerettényállás olyan büntetőjogi szankciót előíró norma, amelynek tartalmát az alapul szolgáló tilalmat tekintve tartalommal (más) törvény, rendelet vagy közigazgatási aktus tölti ki. Nincs szó viszont kerettényállásról, ha a büntető tényállás valamely elemének körülírására egy más jogágban definiált fogalmat használnak, de a büntető rendelkezés az annak alapjául szolgáló magatartási normát nem más jogszabályra utalással (hanem önállóan) határozza meg. Így pl. a lopás nem kerettényállás, mivel tényállásának alkalmazásakor a dolog idegenségét a magánjog szabályai alapján kell meghatározni, az alapul szolgáló magatartási normát viszont a büntetőjog tartalmazza.⁶

Van azonban olyan kisebbségi nézet, amely az egész megkülönböztetés hasznát, illetve keresztülvihetőségét is vitatja.⁷

Másik megközelítés szerint pedig a két kategória megkülönböztetése mögött valóban a kerettényállás fogalmának szűkebb és tágabb megfogalmazása áll.⁸

2.1.2. A kerettényállást kitöltő norma alapján

A német jogtudományban a kerettényállás (*Blankettstrafgesetz*) különböző fogalmi elsősorban⁹ az azokat kitöltő norma alapján különülnek el.

2.1.2.1. A tényállás kereteit rendelet tölti ki

A legszűkebb fogalom szerint csak az a büntető norma minősül kerettényállásnak, amelynek kereteit más jogalkotó (nyilvánvalóan más jogszabályban, azaz pl. rendeletben) tölti ki.¹⁰

³ HOHMANN, Olaf: „Gedanken zur Akzessorietät des Strafrechts” *ZIS (Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik)*, 2007/1. 40–42. o.

⁴ ENDERLE, Bettina: *Blankettstrafgesetze: Verfassungs- und strafrechtliche Probleme von Wirtschaftsstrafatbeständen*. Peter Lang, Frankfurt, 2000. 5. o.

⁵ STERNBERG-LIEBEN, Detlev: „§ 15” In: Eser, Albin (Hrsg.): *Strafgesetzbuch. Kommentar*. (28. Aufl.) Beck, München, 2010. 274. o. (103 Rn.)

⁶ Így például ROXIN, Claus: *Strafrecht. Allgemeiner Teil, Band I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre*. Beck, München, 1997. 412. o.

⁷ Így például tévedés tekintetében FEILER, Harald: *Subjektive Zurechnung im Markenstrafrecht*. Universitätsverlag, Göttingen, 2011. 173–174. o.

⁸ HOHMANN: i. m. 42. o.

⁹ Abban az esetben, ha a kerettényállásokat és a normatív tényállási elemeket magában foglaló tényállásokat megkülönböztetjük egymástól. Vö. 2.1.1. cím.

¹⁰ BINDING, Karl: *Die Normen und Ihre Übertretung. Eine Untersuchung über die Rechtmässige Handlung und die Arten des Delikts. Erster Band: „Normen Und Strafgesetze”*. (Zweite Aufl.) Leipzig, Engelmann, 1890. 162–165. o.

Ennek alapján minősül kerettényállásnak a tiltott prostitúció, amely alapján az büntetendő, aki az egy rendeletben kibocsátott, a prostitúciós tevékenység folytatásának helyszínére vagy idejére vonatkozó tilalmat kitartóan (*beharrlich*) megszegi.¹¹

2.1.2.2. A tényállás kereteit törvény is kitöltheti

A tágabb fogalom meghatározás alapján kerettényállásnak minősülnek az olyan rendelkezések is, amelyek szerint a szankciót meghatározó tényállás és az azt kitöltő norma azonos jogforrási szinten, de különböző jogszabályokban helyezkedik el.¹²

Ezen tágabb meghatározás alapján minősül kerettényállásnak pl. a csődbűncselekmény a német Btk. 283. § (5) bekezdés 7b. pontjában meghatározott változata, amely azt rendeli büntetni, aki a kereskedelmi jog szabályaival ellentétben (*entgegen dem Handelsrecht*) elmulasztja, hogy a mérleget az előírt időn belül elkészítse. A büntető tényállást a kereskedelmi törvény (*Handelsgesetzbuch*, HGB) rendelkezései töltik ki tartalommal, azon belül is a 266. és azt követő §-ok.¹³

2.1.2.3. Kerettényállások és a *Nebenstrafrecht*

A kerettényállás még tágabb fogalom meghatározása azt is megengedi, hogy a keretkitöltő norma azonos jogszabály más (nem büntetőjogi) rendelkezésében szerepeljen. Ez a fogalomhasználat a német büntetőjogban is elterjedt ún. *Nebenstrafrecht* konstrukcióját feltételezi, azaz a szakmai törvényekben szereplő olyan büntető tényállásokat, amelyek azonos jogszabály más (nem büntetőjogi) rendelkezéseire utalnak.¹⁴

Ilyen pl. a német kábítószer-törvény 29. § (1) bekezdés 8. pontja, amely azt rendeli büntetni, aki ugyanezen jogszabály „14. § 5. bekezdése ellenére kábítószer reklámoz”. A hivatkozott rendelkezés szerint az I. mellékletben felsorolt kábítószereket egyáltalán nem szabad reklámozni, míg a II. mellékletben felsorolt kábítószereket csak korlátozott körben.¹⁵

A szakmai törvényekben is szerepelhetnek azonban olyan büntető tényállások, amelyek kereteit más (alsóbb rendű jogszabály és/vagy európai uniós norma) tölti ki tartalommal. Így tehát a *Nebenstrafrecht* körébe tartozó jogszabályok is tartalmazhatnak olyan kerettényállásokat, amelyek nemcsak a harmadik, hanem az első vagy a második típusú fogalomhasználat szerint is kerettényállásnak minősülnek.

2.1.2.4. A jogi normákon túl

A kerettényállás körébe sorolják egyesek azokat a büntető normákat is, amelyek kereteit közigazgatási határozat vagy technikai szabály tölti ki tartalommal.¹⁶

¹¹ StGB (német Btk.) 184f. §

¹² BAUMANN, Jürgen: *Strafrecht. Allgemeiner Teil.* (4. Auflage.) Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 1966. 120–121. o.

¹³ WALTER, Tonio: *Der Kern des Strafrechts; Die allgemeine Lehre vom Verbrechen und die Lehre vom Irrtum.* Mohr Siebeck, Tübingen, 2006. 359. o.

¹⁴ HOHMANN: i. m. 42. o.

¹⁵ BTMG (német kábítószer-törvény) 14. § 5. bekezdés.

¹⁶ ENDERLE: i. m. 8. o.

2.2. A kerettényállások a magyar büntetőjogban

A kerettényállás fogalma kapcsán a magyar büntetőjog tudományában sem egysége-
sek az álláspontok. A hazai szerzők azonban a különféle meghatározások eltéréseire
az eddigiekben – különösen a német jogtudományhoz képest – nem igazán reflek-
táltak. Az egyes megközelítések általában a büntető tényállás, illetve a keretkitöltő
norma oldaláról szemlélve különböznek.

2.2.1. A büntető norma oldaláról

A büntető norma oldaláról nézve a hazai álláspontok egyrészt abban térnek el, hogy a
kerettényállási jelleghez milyen tényállási elemek esetén szerepeljen más jogági nor-
mára való utalás.

2.2.1.1. Az elkövetési magatartás

Az egyik felfogás alapján bizonyos (adott esetben az 1978. évi Btk. XII. fejezet II.
címébe tartozó) „tényállások keretdispozíciók, ami azt jelenti, hogy a tényállásokat
más jogághoz tartozó jogszabály tölti ki tartalommal, az elkövetési magatartásuk más
jogágbeli jogszabályra utal”.¹⁷

2.2.1.2. A tényállási elemek többsége

Tóth Mihály (a gazdasági bűncselekmények körében) abból indul ki, hogy egy bünte-
tő rendelkezés „hagyományos értelemben keretjogszabálynak [...] tekinthető”, ami-
kor „az elkövetési magatartást és/vagy a tényállás elemeinek többségét nem a Btk.,
hanem a szaktörvény tartalmazná”. Az olyan „tényállás nem »keretjogszabály«,
mert legfeljebb egy-egy fogalmát, összetevőjét értelmezi valamely háttérnorma”.
E megfogalmazásból az is látható, hogy viszont Tóth Mihály szerint a kerettényállás-
nak lehet olyan eleme, amelyet a büntető törvény más jogszabályra való utalás nélkül
határoz meg.

2.2.1.3. A tényállás bármely eleme

Nagy Ferenc kifejezetten elismeri, hogy a keretdispozíciók egy része büntetőjogi
többtelemet is tartalmazhat. A keretdispozícióra hozza fel egyik példaként a közle-
kedési bűncselekményeket, amelyek között vannak olyan tényállások (pl. közúti bal-
eset okozása), amelynél csak az elkövetési magatartás kereteit töltik ki a közlekedési
szabályok, de a passzív alany és az eredmény megvalósulása ezektől teljesen függet-
len. Példaként említi a természetkárosítás tényállását is, amely szerinte a tényállás
elkövetési tárgya¹⁸ tekintetében utal az Európai Közösségek rendeletére. A termé-
setkárosítás ezen alakzata az elkövetési módja tekintetében is kerettényállás,¹⁹ de
az bizonyos, hogy e büntető norma az elkövetési magatartásokat (megszerzi, tartja)
önállóan határozza meg.

¹⁷ ZÁKÁNY Judit: „Az orvosi tevékenység büntetőjogi szabályozásának vázlata különös tekintettel a foglal-
kozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállására” *Debreceni Jogi Műhely*, 2012/2. 68–69. o.

¹⁸ NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
68 o.

¹⁹ HOLLÁN Miklós: „A nemzeti büntetőjog kerettényállásai és az uniós jog” *Miskolci Jogi Szemle*, 2018/2.
19–39. o.

Mindebből viszont az is kikövetkeztethető, hogy Nagy felfogása szerint a keretdiszpozíciót lényegében bármely (és akár egyetlen) elem tekintetében kitöltheti más jogági norma. Azaz nem követeli meg a keretdiszpozícióhoz azt, hogy a más jogág szabályára való utalás az elkövetési magatartást vagy a tényállási elemek többségét jellemezze.

2.2.2. A keret kitöltője alapján

A hazai szakirodalmi álláspontok abban is eltérnek, hogy milyen eredetű értékelések töltik ki a kerettényállást.

2.2.2.1. A keretet jogszabály tölti ki

A szerzők egy része a megfogalmazásból és a példákból kitűnően akkor szól kerettényállásról, ha a büntető tényállás kereteit más jogszabály tölti ki.²⁰

2.2.2.2. A keretet norma tölti ki

Mások az utalás tárgyaként nem jogi normákat is elismernek. Így pl. Nagy Ferenc szerint kerettényállásról van szó, ha annak kereteit „valamely más jogágazathoz vagy akár az európai közösségi joghoz tartozó jogszabály”, illetve „jogszabály alapján kiadott hatósági rendelkezés [...], illetve valamilyen szakmai szabály tölti ki tartalommal”.²¹

2.2.2.3. A keretet szociáletikai értékelés tölti ki

A harmadik álláspont (így pl. *Földvári József*) szerint kerettényállás esetén „a büntető jogszabályok által meghatározott kereteket [...] egyéb jogterületeken alkotott szabályok [...]”, illetve „jogszabályokban nem foglalt szociáletikai értékelések töltik meg tartalommal”.²²

2.3. A hazai tudományos álláspontok összegzése

A kerettényállás fogalma kapcsán képviselt hazai tudományos álláspontokat a következő táblázat tekinti át:

	az elkövetési magatartást	az elkövetési magatartást és/vagy több elemet	akár egyetlen elemet
csak jogszabály		Tóth Mihály	
valamilyen (akár foglalkozási) szabály	Zákány Judit		Nagy Ferenc
szociáletikai értékelés is			Földvári József

1. táblázat: A hazai tudományos álláspontok áttekintése

²⁰ AMBRUS István – GELLÉR Balázs: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017. 41., 124., 132. o.

²¹ NAGY: i. m. 68. o.; illetve ZÁKÁNY: i. m. 70–71. o.

²² FÖLDVÁRI József: *Magyar büntetőjog.* (4. átdolgozott kiadás.) Osiris, Budapest, 1998. 44. o.

A kerettényállás fogalma kapcsán érdemes összesíteni és egymásra vetíteni a német és a magyar jogtudományban képviselt álláspontokat. A további elemzés során ezek típusait az alábbi táblázatban szereplő megjelölésekkel hivatkozom:

		„A”	„B”	„C”	„D”	„E”
	a büntető tényállás oldaláról/a kitöltés oldaláról	az összes tényállási elemet	az elkövetési magatartást	az elkövetési magatartást (és/vagy több tényállási elemet)	a tényállás alapjául szolgáló tilalmat	tényállás bármely elemét
α	csak alacsonyabb rendű szabály				Binding	
β	bármely más (akár azonos rendű) jogszabály is		Zákány	Tóth Mihály	Baumann	
γ	bármely (akár azonos) jogszabály nem büntető rendelkezése is				Kretschmer	
δ	akár közigazgatási határozat is				Hohman	Nagy Ferenc
ε	akár foglalkozási szabály is				Hohman	Nagy Ferenc
ζ	akár szociáletikai értékelés is					Földvári József

2. táblázat: A kerettényállás fogalmai a német és a magyar büntetőjogban (áttekintés)

3. EGYES BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK KERETTÉNYÁLLÁSI JELLEGE (A JOGGYAKORLATBAN)

A következőkben a kerettényállás a fentiekben elkülönített jogtudományi fogalmainak alkalmazását különböző törvényi tényállásokon szemléltetem. Ez alkalmat ad arra is, hogy áttekintsem a bírósági határozatok (egyes büntető rendelkezésekre vonatkozó) kerettényállás-fogalmait, illetve összevessem azokat a jogirodalomban megjelenő megközelítésekkel. Ezenfelül bemutatok olyan büntető rendelkezéseket is, ahol a kerettényállási jelleg elismerésére – az elméleti kritériumok nagy részének való megfelelés ellenére – eddig (legalábbis ismereteim szerint) nem került sor.

Az elemzés alapjául a tanulmány lezárásakor hatályos törvényi tényállások szolgálnak. Ha a bírósági döntésekben alkalmazott korábbi jogszabály ettől eltér, akkor utalok arra, hogy a korábbi jog kapcsán a bíróságok, a szakirodalom vagy az általam tett megállapítások mennyiben irányadók a hatályos szabályozás tekintetében.

3.1. A járványügyi szabályszegés

Járványügyi szabályszegésért felel (többek között), aki a „járvány idején elrendelt járványügyi elkülönítés [...] szabályait megszegi”.²³

A járványügyi elkülönítés szabályai (így azok megszegése) tekintetében e tényálás kereteit az *1997. évi CLIV. törvény* (Eütv.) tölti ki. Ennek alapján „egyes a miniszteri rendeletében meghatározott fertőző betegségben szenvedő személyt otthonában, tartózkodási helyén vagy fekvőbeteg-gyógyintézet fertőző osztályán, illetve kijelölt gyógyintézetben el kell különíteni. Egyes – a miniszter rendeletében meghatározott – fertőző betegségekben szenvedő személyt pedig kizárólag fekvőbeteg-gyógyintézet fertőző osztályán, illetve kijelölt gyógyintézetben kell elkülöníteni.”²⁴

Az Eütv. kereteit a járványügyi felügyelet alá vont fertőző betegségek tekintetében az elkülönítéssel kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazó 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 28 §-ának rendelkezései és (az abban szereplő belső utalás alapján) annak 1. sz. melléklete tölti ki.

A részletes (valódi) szabályokat a melléklet tartalmazza, így „pl. paratífusz (BNO10: A01.4) esetén az „elkülönítés [...] kötelező, kórházban, fertőző osztályon” történhet. A „betegyet addig kell elkülöníteni, amíg a klinikai tünetek megszűnése és az antibiotikus terápia befejezését követő 48 óra múlva, egymást követő napokon vett 3 széklet és vizeletminta vizsgálata negatív eredményt nem ad”. A paratífusz fogalma tekintetében a jogszabály kifejezett utalása alapján a „BNO10” szakmai szabály tartalma tölti ki a rendelet kereteit.

Hepatitis infectiosa (BNO10: B15-B17) esetén „a beteg állapotától függően kórházban vagy otthonában is elkülöníthető”. Ezen felül „elsősorban fekvőbeteg-gyógyintézet fertőző vagy infektológiai osztályán kell elkülöníteni azt a fertőző beteget is, akinél ezt az 1. számú melléklet ugyan nem írja elő, azonban otthonában, illetve tartózkodási helyén (szállás, kórházi osztály) a járványügyi követelményeknek megfelelően nem lehet elkülöníteni, illetve alapbetegsége miatt igényel kórházi kezelést”.²⁵ Otthoni elkülönítés esetén pedig „meg kell tiltani a beteg lakásából (háztartásából) élelmiszerek, italok, élvezeti cikkek és általában olyan anyagok, tárgyak kivételét, amelyek a fertőzés terjedését elősegíthetik”.²⁶

3.1.1. Az „A” fogalom szerint

A járványügyi szabályszegés vizsgált alakzata akár egy olyan nagyon szűk („A” típusú) kerettényállás-fogalomnak is megfelelne, amely szerint a tényállási elemek mind egyikét más jogszabálynak kell kitöltenie.

A tényállás bárki által elkövethető, ami azonban a kerettényállási minőségen nem változtat. Ez nyilvánvaló azoknál (az általam is elfogadott) bűncselekménytani szisztémáknál, amelyek csak a speciális alanyt (speciális tettet) ismerik el tényál-

²³ Btk. 361. § b) pont.

²⁴ Eütv. 63. § (1) bek.

²⁵ Eütv. 63. § (4) bek.

²⁶ Eütv. 63. § (4) bek.

lasi elemnek.²⁷ Akik viszont az általános alanyt tényállási elemként kezelik, azok az „A” fogalom alkalmazása esetén nehézségekkel szembesülnek, mivel az ún. általános alany körülírása (fogalmilag) mindig a büntető törvény (nem pedig a szaktörvény) rendelkezésein alapul. Így vagy kivételt kell tenniük, és úgy kell fogalmazniuk, hogy kerettényállás esetén a tényállási elemek mindegyikét (kivéve az általános alanyt) más jogszabálynak kell kitöltenie. A másik lehetőségük pedig az, hogy az általános alanyú tényállásokat nem tartják kerettényállásnak, ami azonban nem tűnik szerencsés megoldásnak. A más jogszabályra figyelemmel kialakított elkövetési magatartás vagy elkövetési mód ugyanis – amint azt a járványügyi szabályszegés példája is mutatja – nem feltétlenül hoz létre speciális alanyú büntető rendelkezést.

3.1.2. Az „α” fogalom szerint?

A járványügyi szabályszegés tekintetében egyedül az „α” fogalom szerint vitatható a kerettényállási jelleg. Itt ugyanis felmerülhet, hogy a rendeleti szintű szabályozás nem a büntető tényállás hivatkozása, hanem „csak” a szaktörvény továbbutalása következtében tölti ki a tényállás kereteit. Ez azonban álláspontom szerint nem (még az „α” fogalom használata esetén sem) változtat a bűncselekmény kerettényállási jellegén. Azt ugyanis, hogy mik a járványügyi elkülönítés szabályai (milyen betegségek esetén kell valakit elkülöníteni, és mi ennek a módja), lényegét tekintve – amint láthattuk – a rendeleti szintű norma (melléklete) határozza meg. Ugyanúgy egyébként, mint ahogy ezt egy olyan hipotetikus büntető tényállás tenné, amely közvetlenül utalna a járványügyi elkülönítés rendeleti szintű szabályaira.

Erre is tekintettel nem tartom szerencsésnek, ha a kerettényállás fogalmát azokra az esetekre korlátoznánk, amikor a büntető norma közvetlenül rendeletre utal. Ekkor ugyanis szaktörvények ehhez hasonló továbbutalásait annak ellenére rekesztenénk ki a kerettényállások köréből, hogy a magatartási normát végső soron ebben az esetben is rendelet határozza meg. Akkor már szerencsésebb egy olyan fogalomalkotás, amely akkor is kerettényállásról szól, amikor a büntető törvény kereteit szaktörvény tölti ki. Ezen belül azonban természetesen számos vonatkozásban érdemes megkülönböztetni azokat az eseteket, amikor a magatartási normát (közvetlenül vagy közvetetten, de döntő részében) rendelet határozza meg.

3.2. A gyermektartási kötelezettség elmulasztása

Az 1978. évi Btk. szerint „tartás elmulasztása” miatt felelt, „aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti”²⁸. Ennek keretében kellett értékelni a gyermektartás elmulasztását is.²⁹ A Btk. szerint „tartási kötelezettség elmulasztása” miatt büntetendő, „aki jogszabá-

²⁷ Erről a bűncselekménytani kérdésről áttekintően lásd TOKAJI Géza: *A bűncselekménytani alapjai a magyar büntetőjogban*. KJK, Budapest, 1984. 164. o.

²⁸ 1978. évi Btk. 196. § (1) bek.

²⁹ Székesfehérvári Megyei Bíróság Bf. 547/1982. – BH 1983. 267.

lyon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti”.³⁰

Érdekes módon mindennek ellenére sem a közzétett határozatok, sem az általam feldolgozott jogirodalom nem állapítja meg (bár nem is tagadja), hogy a gyermektartási kötelezettség elmulasztása kerettényállásnak minősülne. Vizsgáljuk meg ennek lehetőségét a kerettényállás különböző fogalmai alapján!

3.2.1. Az A–D) fogalom

3.2.1.1. „A” fogalom

Az „A” fogalom alapján a tartási kötelezettség elmulasztásának kerettényállási jellege valóban hiányozhat. A tényállás ugyanis a „jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt” kötelezettség mellett a büntetőjogi felelősség feltételeként jelöli meg az „önhiba” fennállását is. Márpedig az önhiba fennállását – legalábbis bizonyos esetekben – a Ptk. (korábban a Csjt.) rendelkezéseitől függetlenül (önállóan) kell értelmezni. Így „az önhiba megállapítását kizárja, ha az elkövető letartóztatásba kerül”,³¹ illetve büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartják.³² Ehhez hasonlóan „a tartási kötelezettségnek a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapotban levő személy által való elmulasztása esetén hiányzik a Btk. 212. §-ában meghatározott bűncselekmény egyik tényállási eleme, az önhiba”.³³

Bizonyos esetekben a jogirodalom szerint „alig tisztázható [...], hogy mi a viszony a [családi jog szabályai szerinti] »saját rovására tartás« és az »önhiba« között”.³⁴ Ez azonban még az ilyen nehéz esetekben sem teszi a gyermektartás elmulasztását az „A” fogalom szerinti kerettényállássá. Ebben az esetben ugyanis az önhiba kereteit nem a Ptk. (korábban a Csjt.) szabályai töltik ki tartalommal, hanem a bíróság mulasztás vagy a mulasztás okának felróhatóságát ezen jogszabályok figyelembe vételével is értékeli.

3.2.1.2. A „B” és a „C” fogalom

A gyermektartási kötelezettségnek a büntető tényállás alkalmazásában „jogszabályon alapuló”-nak kell lennie, de a büntetőjogi felelősség feltétele ezen felül a konkrét hatósági vagy bírósági határozat is.

Mivel a bűncselekmény a tartási kötelezettség elmulasztásával valósul meg, az elkövetési magatartás kereteit is az említett jogszabály és a határozat határozzák meg, mégpedig annak legapróbb részleteit beleértve. Így „a gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja (gyermektartás-

³⁰ Btk. 212. § (1) bek.

³¹ MÁRKI Zoltán: „A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények” In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog I–IV. Kommentár a gyakorlat számára.* (3. kiadás.) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018.

³² SZOMORA Zsolt: „A gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények” In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Complex, Budapest, 2013. 442. o.

³³ BKV 28. (Korábban BK 72. számú állásfoglalás.)

³⁴ SZOMORA Zsolt – LŐRINCZY Judit: „A tartás elmulasztása - kérdőjelek a Btk. 196. §-a és annak értelmezése kapcsán” *Család és Jog*, 2009/4. 12. o.

dij)”.³⁵ „A gyermektartásdíjról a szülők megegyezésének hiányában a bíróság dönt.”³⁶ Ezzel összhangban a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy „a tartásdíj-fizetési kötelezettség nem váltható ki ajándékokkal, alkalmi zsebpénzekkel, és – a sértett kifejezett hozzájárulása hiányában – nem pótolható természetbeni tartással sem”.³⁷ A jogirodalom szerint „semmilyen mód nincs rá, hogy a kötelezett által természetben, tárgyasult formában rendelkezésre bocsátott javak, ajándékok értékét – legalább részben – a tartásdíjba beszámítsák. Ha a kötelezett havi 15 000 Ft tartásdíjat tartozik megfizetni gyermeke után, és ugyanebben az értékben részére pl. ruházati cikket, élelmiszert (tehát nem haszontalan dolgokat) vásárol ahelyett, hogy pénzt adna át a jogosultnak (aki majd ugyanezeket megvásárolná a gyermeknek), még nem tekinthető teljesítettnek a kötelezettsége [...] a bűncselekmény megvalósul”.³⁸

3.2.1.3. „D” fogalom

A tartás elmulasztása az alapul szolgáló norma tekintetében a Ptk.-ban (és az annak alapján hozott végrehajtható határozatban) meghatározott parancson alapul, így a „D” fogalom szerint is kerettényállást képez. A jogszabály (korábban a Csjt., jelenleg pedig a Ptk.) alapján „rokonaival szemben, [általában] az jogosult tartásra, aki magát eltartani nem tudja és akinek tartásra kötelezhető házastársa vagy bejegyzett élettársa sincs”.³⁹ A szülő „a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésre áll. Ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása vagyonának jövedelméből kitelik, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van.”⁴⁰

3.2.1.4. Exkurzus: az erkölcsi normák kérdése

A bűncselekményi tényállás (és az annak alapjául szolgáló polgári jogi, családi jogi) norma erkölcsileg megalapozott.⁴¹ Ez a körülmény azonban a kerettényállási jellegben nem változtat, de érdemes utalni arra is, hogy a büntető rendelkezés és az erkölcsi parancs kapcsolata nem is különösképpen szoros.

Egyrészt lehetnek olyan esetek, amikor valaki az erkölcsi parancsot megszegi, de végrehajtható határozat hiányában nem járul hozzá gyermekének tartásához, így nem tartozik büntetőjogi felelősséggel. Így mások találónan mutatnak rá, hogy valójában „[...] a törvényi tényállás elsődlegesen a tartásról rendelkező [jogszabály és] hatósági határozat be nem tartását szankcionálja”.⁴²

³⁵ Az 1952. évi IV. törvény (Csjt.) 69/A. § (2) bek., illetve Ptk. 4:216. § (1) bek.

³⁶ Csjt. 69/B. §, illetve Ptk. 4:218. § (1) bek.

³⁷ Legf. Bír. Bfv.II.283/2009.

³⁸ SZOMORA – LŐRINCZY: i. m. 13. o. 34. lj.

³⁹ Csjt. 60. § (1) bek., Ptk. 4:194. § (1) bek.

⁴⁰ Csjt. 69/A. § (1) bek., Ptk. 4:213. §, illetve 4:215. § (1) bek.

⁴¹ Így „annak, hogy a 196. § még mindig szerepel a[z 1978. évi] Btk.-ban, támadhatatlan morális fundamentuma van [...] az eltartás költségeihez való hozzájárulást veszi a törvény büntetőjogi védelem alá”. KÁNTÁS Péter: „Tartás elmulasztása – felejtjük el?” *Magyar Jog*, 1992/4. 209. o.

⁴² SZOMORA – LŐRINCZY: i. m. 8. o. 34. lj.

Másik oldalról pedig a gyermektartás elmulasztása alapvető erkölcsi parancs sérelmének hiányában is megvalósulhat. Aki ugyanis az idézett példában⁴³ nem él gyermekével együtt, de azt természetben eltartja, a fentiek szerint a bűncselekményt elköveti, de nem sért meg alapvető erkölcsi szabályt, hanem csak a hatósági határozatból eredő kötelezettséget.

3.2.2. Az „α”, „β” és „ζ” fogalom

A gyermektartási kötelezettség elmulasztása nem minősül kerettényállásnak, ha az „α” fogalom tükrében vizsgáljuk. Ezt a büntető rendelkezést ugyanis a jogszabályok közül a Btk.-val azonos (azaz törvényi) szintű normák töltik ki tartalommal. Ezen nem változtat az, hogy a büntetőjogi felelősségnek feltétele (egy még alacsonyabb rendű norma) a végrehajtható határozat megsértése is.

A gyermektartási kötelezettség elmulasztása a törvényi rendelkezések általi kitöltésre figyelemmel a „β” fogalom szerint kerettényállás.

Az önhiba pedig olyan – részben bírói mérlegelést igénylő – tényállási elem, amely alapján az „ε” fogalom alapján még akkor sem lenne akadálya a kerettényállási jelleg elismerésének, ha a tényállás egyéb jogszabályra való utalást nem tartalmazna.

3.3. A jogosulatlan pénzügyi tevékenység

A jogosulatlan pénzügyi tevékenység bűncselekményét követi el (többek között), aki „törvényben előírt engedély nélkül [...] pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási [...] tevékenységet végez”.⁴⁴

3.3.1. Az A–E) fogalom

3.3.1.1. Az „A” fogalom

A bűncselekménynek nincs speciális tette, így azt tettesként elkövetheti pénzügyi intézmény alkalmazottja,⁴⁵ de üzletszerű pénzkölcsönzéssel foglalkozó magánszemély is.⁴⁶ A speciális tettesség hiánya azonban nem akadálya az „A” fogalom szerint a kerettényállási jellegnek, még azok számára sem feltétlenül, akik az általános alanyt is tényállási elemnek tekintik.⁴⁷

3.3.1.2. A „B” fogalom alapján

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy „a törvényi tényállás ún. keretdiszpozíció, amelyben a »pénzügyi szolgáltatás« tartalmát az igazgatási norma határozza meg. Eszerint – egyebek mellett – pénzügyi szolgáltatás: a pénzkölcsön üzletszerű nyújtása.”⁴⁸

⁴³ Vö. 3.2.1.2. cím.

⁴⁴ 1978. évi Btk. 298/D. § a) pont, Btk. 408. §

⁴⁵ Legf. Bir. Bfv. III. 394/2004. – EH 2005. 1197.

⁴⁶ Legf. Bir. Bf.IV.2083/1999/11. – BH 2001. 265.

⁴⁷ Vö. 3.1.1. cím.

⁴⁸ Legf. Bir. Bfv. I. 1296/2010. – BH 2011. 271., hasonlóan Debreceni Ítéletábra Bhar. II. 780/2012. – EBD 2014. B15, a korábbi tényállás tekintetében pedig Legf. Bir. Bf.IV.2083/1999/11. – BH 2001. 265.

Ezzel van összhangban a Btk. indokolása is, amely szerint „a tényállás kerettényállás, amelyet az igazgatási normák töltenek ki tartalommal”. Ilyen pl. „a hitelintézetekről és a pénzügyi szolgáltatásokról szóló [...] törvény. Ez [...] engedélyhez köti [...] a feltüntetett tevékenységek végzését. Az elkövetési magatartás ezen tevékenységek engedély nélküli végzése.”⁴⁹

Ezzel szemben Tóth ezt a bűncselekményt kifejezetten nem kategorizálja „szoros értelemben vett kerettényállásként”, mivel „az elkövetési magatartást – amely a tényállás központi eleme – maga a Btk. határozza meg”. Érdekes módon azonban egyúttal azt is elismeri, hogy az elkövetési magatartás „különbéle háttérnormákban meghatározott pénzügyi tevékenységek engedély nélküli végzése”.⁵⁰

Szerintem a bűncselekmény elkövetési magatartása a pénzügyi szolgáltatási tevékenység, míg elkövetési módja az, hogy arra engedély nélkül kerül sor. Az elkövetési magatartást álláspontom szerint a szaktörvény (Hpt.) tölti ki tartalommal, mivel a jogalkotó egy abban foglalt kifejezést tesz a tényállás elemévé. Így viszont a Hpt. rendelkezései nem pusztán értelmezési segédeszközök, hanem kizárólagos források a pénzügyi szolgáltatási tevékenység fogalmának meghatározásánál. Ezen nem változtat az, hogy a büntető törvény ebben a vonatkozásban nem utal kifejezetten a szaktörvényre.

3.3.1.4. A „C” fogalom alapján

A tényállás kereteit az engedély nélkülség tekintetében is a Hpt. rendelkezései töltik ki tartalommal, így a jogosulatlan pénzügyi tevékenység a „C” típusú kerettényállás-fogalom mindkét (vagylagos) feltételének megfelel.

Ha viszont az elkövetési mód (engedély nélkül) tekintetében ismerjük el a Hpt.-t keretkitöltő normaként, de a pénzügyi szolgáltatási tevékenység vonatkozásában nem,⁵¹ akkor a „C” fogalom szerint a jogosulatlan pénzügyi tevékenység nem lesz kerettényállás. Ilyenkor ugyanis a szaktörvény nem a tényállási elemek többségnek, hanem két szóba jöhető elem közül csak az egyiknek a tartalmát határozza meg.

3.3.1.4. A „D” fogalom alapján

A jogosulatlan pénzügyi tevékenység a „D” fogalom alapján is kerettényállás. Azt ugyanis, hogy pénzügyi szolgáltatási tevékenység csak engedéllyel végezhető, a szaktörvény magatartási normája határozza meg. A Hpt. alapján „kizárólag a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos feladatkörében eljáró MNB-nek (a továbbiakban: Felügyelet) az e törvény alapján kiadott engedélyével végezhető [...] pénzügyi szolgáltatás, valamint kiegészítő pénzügyi szolgáltatás”.⁵²

⁴⁹ A Btk. javaslatának 407. §-ához fűzött indokolás. A javaslatban a jogosulatlan pénzügyi tevékenység tényállása még ebben a §-ban szerepelt.

⁵⁰ Tóth Mihály: „A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények” In: Tóth Mihály – Nagy Zoltán (szerk.): *Magyar büntetőjog – Különös rész.* Osiris Kiadó, Budapest, 2014. 554. o.

⁵¹ Vö. 3.3.1.2. cím.

⁵² Hpt. 3. § (3) bek.

3.3.2. Az „ α ” fogalom

A jogosulatlan pénzügyi tevékenység nem minősül kerettényállásnak, ha az „ α ” fogalom tükrében vizsgáljuk. Ezt a büntető rendelkezést ugyanis kizárólagosan a Btk.-val azonos (azaz törvényi) szintű normák (a vizsgált tényállás esetén a Hpt. rendelkezései) töltik ki tartalommal.

3.4. A sikkasztás

Sikkasztást követ el, „aki a rábízott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, vagy azzal sajátjaként rendelkezik”.⁵³

3.4.1. Az A–D) fogalom

3.4.1.1. „A” fogalom

A sikkasztás elkövetési tárgya a dolog. Ennek fogalmát a büntető törvény részben a polgári jogra hallgatólagos utalással, részben kifejezett értelmező rendelkezés segítségével határozza meg. Ennek alapján pl. a dematerializált értékpapírok is dolognak minősülnek,⁵⁴ holott ezek dologi minőségét a Ptk. nem ismeri el, hanem azokra csak a dologra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazását írja elő.⁵⁵

Összességében tehát a sikkasztás kerettényállási jellege már az „A” fogalom alapján sem áll fenn, hiszen nem minden tényállási elemének tartalmát határozza meg más jogági norma (legalábbis nem kizárólagosan).

3.4.1.2. A „B” fogalom

A sikkasztás elkövetési magatartása az eltulajdonítás és ezzel vagylagosan a sajátjaként rendelkezés. Mindkettő „egyaránt a tulajdonost megillető jogok gyakorlásával valósítható meg. A különbség abban ragadható meg, hogy a tulajdonost megillető jogok gyakorlása csupán ideiglenesen áll-e az elkövető szándékában, avagy azt véglegesnek tekinti.”⁵⁶

Az elkövető „akkor tulajdonítja el a rábízott idegen dolgot, ha a tulajdonos teljességgel elveszti a tényleges hatalmát a dolog felett, az elkövető pedig egyidejűleg tényleges hatalmat szerez azon”.⁵⁷ Ennek megfelelően „azokban az esetekben, amikor az elkövető a rábízott idegen dologról – a tulajdon végleges elvonásának szándékával – úgy rendelkezik, hogy ezzel a tulajdonos a dolog feletti uralmát végérvényesen elveszti, a sikkasztás [...] jogtalan eltulajdonítással valósul meg”.⁵⁸ Így „a rábízott dolognak a tulajdonos beleegyezése nélkül történő elidegenítésével – minthogy az a tulajdon végleges elvonását eredményezi – a sikkasztás bűncselekménye jogtalan eltulajdonítással valósul meg”.⁵⁹

⁵³ 1978. évi Btk. 317. § (1) bek., illetve Btk. 372. § (1) bek.

⁵⁴ Btk. 383. §. a) pont.

⁵⁵ Ptk. 5:14. § (2) bek.

⁵⁶ Legf. Bír. Bfv. II. 15/2008. – BH 2009. 100.

⁵⁷ Legf. Bír. Jt. IV. 2484/2000. – EH 2000. 284.

⁵⁸ Kúria Bfv. I. 1.469/2011. – BH 2012. 146.

⁵⁹ Kúria Bfv. I. 1.469/2011. – BH 2012. 146.

Ehhez képest „sajátjaként rendelkezéssel a sikkasztás bűncselekménye akkor valószínűleg, ha az elkövető a rábízott dologra nézve – a tulajdon végleges elvonásának szándékát nélkülöző – olyan, egyébként csak a tulajdonost megillető rendelkezést tesz, ami a tulajdonos rendelkezési jogát csak időlegesen sérti. Sajátjaként rendelkezés eszerint pl. a dolog birtokának időleges jogosulatlan átengedése, a dolog zálogba adása, vagy másként való megterhelése.”⁶⁰ Ezek közös sajátossága, hogy az elkövető szándéka nem a dolog végleges eltulajdonítására, hanem a tulajdonosi rendelkezési jog gyakorlására irányul.⁶¹

A fentiekből kitűnően a sikkasztás elkövetési magatartását a Btk. önállóan határozza meg, azok tekintetében nem utal (még hallgatólagosan sem) a polgári jogra. Ezt igazolják a következő megfontolások:

- A Ptk. nem határozza meg sem az eltulajdonítás, sem sajátjaként rendelkezés fogalmát. Így a büntető tényállás oldaláról még a hallgatólagos utalás azon esete sem áll fenn, ami pl. a jogosulatlan pénzügyi tevékenység⁶² esetén azonosítható.
- A tulajdonos rendelkezési jogosultságait a Ptk. határozza meg. Ez azonban nem azonos az eltulajdonítás, sem a sajátjaként rendelkezés büntető törvényben szereplő fogalmával.
- Polgári jogilag jogellenes (akár a rábízás kifejezett tartalmával ellentétes, szerződésszegő, sőt tulajdoni perre alapot adó) magatartások nem valósítják meg a sikkasztás elkövetési magatartását sem. Így eltulajdonítás vagy sajátjakénti rendelkezés hiányában viszont „a kölcsönzött [...] videokazetták visszaadásának elmulasztása sikkasztást nem valósít meg”.⁶³

Nem válik a sikkasztás kerettényállássá attól sem, ha az elkövetési magatartások lényegét a jogi oktatás vagy a bírósági indokolás polgári jogi példákkal világítja meg. A sikkasztás valóban számos esetben az adásvétel, a csere, a kölcsön formáját ölti magára. Az ilyen magatartások azonban nem azért képeznek bűncselekményt, mert az adott magatartás az adásvétel stb. polgári jogi definíciójának megfelel, hanem azért, mert a fenti büntetőjogi fogalom szerint eltulajdonításnak minősül. Olyan magatartás is eltulajdonítás lehet, amely ezen polgári jogi fogalmaknak nem is felel meg, így pl. – amint azt láthattuk – az eltulajdonítás megvalósulhat eltagadással is, amelynek nincs is polgári jogi fogalma. Így „minden olyan esetben, amikor az elkövető a jogszerűen birtokában lévő idegen dolgot a tulajdonos elől eltitkolja, ebből [szintén] annak végleges tulajdonban tartására irányuló szándékára lehet és kell következtetni”.⁶⁴

⁶⁰ Kúria Bfv. I. 1.469/2011. – BH 2012. 146.

⁶¹ Legf. Bir. B. törv. II. 417/1988. – BH 1984. 390.

⁶² Vö. 3.3.1.2. cím.

⁶³ Legf. Bir. Jt. IV. 2484/2000. – EH 2001. 399.

⁶⁴ Legf. Bir. Bfv. II. 15/2008. – BH 2009. 100.

3.4.1.3. Az „C” fogalom

Érdemes megvizsgálni a sikkasztást azon („C” típusú) kerettényállás-fogalom fényében is, amely szerint kerettényállásról van szó akkor is, ha (elkövetési magatartását nem is, de) elemeinek többségét a büntetőjogon kívüli jogszabály határozza meg.

Mivel a dolog⁶⁵ és az elkövetési magatartások⁶⁶ fogalmaira már kitértünk, a következőkben röviden kitekintünk arra, hogy a polgári joghoz kapcsolódás miként jelentkezik az idegenség, a rábízás és a jogtalanság tekintetében.

A dolog idegensége tekintetében az ítélkezési gyakorlatban egyöntetűen elismert, hogy abban a polgári jog szabályai adnak eligazítást. Így sikkasztás megvalósulásánál vizsgálni kell azt is, hogy „a terhelt az eredetileg rábízott idegen dologon időközben, még mielőtt azzal sajátjaként nem rendelkezett, szerződés alapján vagy egyébként a polgári jog szabályai szerint tulajdont szerzett-e”.⁶⁷ Így pl. „a bizományosi szerződés alapján [...] a bizományosra rábízott idegen dolog a megbízó tulajdonában marad”.⁶⁸

A rábízás megállapításához a „polgári jogi jogviszony gondos elemzése szükséges”.⁶⁹ Az ítélkezési gyakorlat szerint „»rábízás« fogalma alatt az idegen dolog birtokba adását, a birtoklás jogának rövidebb vagy hosszabb időre történő átengedését kell érteni”.⁷⁰ A „rábízó [...] a tulajdonjog gyakorlásának egyes részjogosítványait engedi át annak, akire a dolgot rábízta”.⁷¹

A tekintetben, hogy mi minősül jogtalannak, végső soron a más jogszabályok (elsősorban a Ptk. szabályai és azon alapuló szerződések) irányadók. Így a Kúria rámutatott, hogy „az átengedett részjogosítványok körét és kereteit [...] mindig a rábízó határozza meg, mivel a dolog másra bízásakor az átadott dolog feletti rendelkezés jogának ő a jogszerű jogosultja”.⁷² Így megvalósítja a sikkasztást, „aki a tulajdonjog fenntartásával rábízott árut (cukrot) másoknak értékesíti, holott a szerződés alapján csak saját célú felhasználásra (csokoládégyártás) lett volna jogosult”.⁷³

Összességében tehát a sikkasztás tényállási elemeinek többségét vagy teljesen (idegen, jogtalan) vagy részben (rábízott, dolog) a polgári jog (a Ptk. dologi és szerződési jogi szabályai) alapján kell meghatározni. Így viszont a sikkasztás a „C” típusú fogalom alapján akkor is kerettényállás, ha éppen az elkövetési magatartásainak kereteit nem a Ptk. tölti ki.⁷⁴

⁶⁵ Vö. 3.4.1.1. cím.

⁶⁶ Vö. 3.4.1.2. cím.

⁶⁷ Legf. Bir. Bfv.III.1.119/1998/7. – EH 1999. 11.

⁶⁸ Legf. Bir. Bfv.III.845/2004.

⁶⁹ SZOMORA Zsolt: „A nagyon elleni bűncselekmények” In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Complex, Budapest, 2013. 778. o.

⁷⁰ Legf. Bir. Bfv. III. 750/2007. – BH 2010. 208.

⁷¹ Kúria Bfv. III. 1.143/2016. – BH 2017. 214., Indokolás [26].

⁷² Kúria Bfv. III. 1.143/2016. – BH 2017. 214.

⁷³ Legf. Bir. Bfv. II. 810/2004. – BH 2006. 276.

⁷⁴ Vö. 3.4.1.2. cím.

3.4.1.4. A „D” fogalom

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy „a [...] sikkasztás nem ún. kerettényállás. Az idegen dolog eltulajdonításának, illetve az azzal sajátjaként rendelkezés tilalmát [...] maga a Btk. létesíti és határozza meg”.⁷⁵ Ezen megállapításból visszakövetkeztetve kerettényállás esetén a büntető rendelkezés alapjául szolgáló normát (tilalmat vagy parancsot) szükségképpen egy másik jogszabály (nem a Btk.) létesíti és határozza meg.

Ez a megközelítés – érdekes módon – igencsak hasonlít azon, a német jogirodalomban uralkodó felfogáshoz, amely szerint a kerettényállás az annak alapjául szolgáló magatartási normát más jogszabályra utalással határozza meg.⁷⁶

A kerettényállási jelleget azonban álláspontom szerint még ezen („D” típusú) fogalom alkalmazása esetén sem feltétlenül kell megtagadni a sikkasztás tényállásától. E bűncselekmény alapjául ugyanis – a jogtalanság tényállási eleméből kitűnően – azon tilalom szolgál, hogy a rábizott dologgal a törvény vagy szerződés rendelkezése ellenére nem szabad rendelkezni. Ezt a normát viszont összességében a Ptk. szabályai határozzák meg, hiszen „a tulajdonost tulajdonjogának tárgyán [...] teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg”, de csak „jogszabály és mások jogai által megszabott korlátok között”,⁷⁷ illetve a „tulajdonosnak [...] minden jogosulatlan behatás kizárására”⁷⁸ van joga.

3.4.1.5. Exkurzus: az erkölcsi normák kérdése

A Legfelsőbb Bíróság döntése arra is utal, hogy az elkövetési magatartások tanúsításának tilalmát a Btk. „alapvető erkölcsi parancs törvénybe iktatásával” létesíti és határozza meg.⁷⁹ A tényállás alapjául szolgáló norma alapvető erkölcsi jellegére azonban a Legfelsőbb Bíróság gondolatjelek között utal. Erre figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság szerint akkor sem lenne kerettényállásról szó, ha annak az elkövetési magatartásait a Btk. határozza meg, de ezt alapvetőnek nem tekinthető erkölcsi parancs vagy erkölcsileg semleges norma törvénybe iktatásával tenné.

3.4.1.6. „E” fogalom

Ha a sikkasztás egyes tényállási elemeinek polgári joghoz való kapcsolódása különféle erősségű is,⁸⁰ de a jogtalanság tényállási elemének tartalmát kizárólagosan más jogszabályok rendelkezései töltik ki tartalommal,⁸¹ így a sikkasztás az „E” fogalom szerint kerettényállás.

⁷⁵ Legf. Bir. Bfv. II. 763/2008. – BH 2010. 209.

⁷⁶ Vö. 2.1.1. cím

⁷⁷ Ptk. 5:13. § (1) bek.

⁷⁸ Ptk. 5:13. § (3) bek.

⁷⁹ Vö. 3.2.1.3. cím.

⁸⁰ Vö. 3.4.1.3. cím.

⁸¹ Vö. 3.4.1.3. cím.

3.5. Az állatkínzás

Az 1978. évi Btk. alapján állatkínzásnak minősült, amikor valaki „gerinces állatot indokolatlanul oly módon bántalmaz, vagy gerinces állattal szemben olyan bánásmódot alkalmaz, amely alkalmas arra, hogy annak maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza”.⁸² Ezen alaptényállás szabályozásán a Btk. csak annyit változtatott, hogy az „indokolatlan” jelzőt a bánásmód esetén is kifejezetten a büntetőjogi felelősség feltételévé tette,⁸³ ezt ugyanis a korábbi tényállás tekintetében csak jogértelmezés segítségével lehetett megállapítani.

3.5.1. Az A–E) fogalom

3.5.1.1. Az „A” fogalom

A jogirodalomban utalnak arra, hogy a környezetvédelmi bűncselekmények esetén „a kerettényállási jelleg [...] nem teljes körű [...] az állatkínzás esetén a gerinces állatok körét nem egy másik jognorma határozza meg”.⁸⁴ Erre figyelemmel viszont az „A” fogalom alapján az állatkínzás valóban nem kerettényállás.

3.5.1.2. „B” fogalom

A Legfelsőbb Bíróság szerint az állatkínzás büntető „törvényi tényállás[a] nem ún. kerettényállás, hiszen az nem az Ávt[v]. szabályaira utal vissza, hanem a büntetőjogban ismert fogalmakkal maga a büntető norma határozza meg az elkövetési magatartást”.⁸⁵

Ugyanez a megközelítés megjelent a Btk. indokolásában is, amely szerint „az állatkínzás tényállása nem keretdiszpozíció, bár a tényállás szempontjából *az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény* (a továbbiakban: Ávtv.) a háttérjogszabály, a tényállásban az elkövetési magatartást büntető norma határozza meg”.⁸⁶

A Legfelsőbb Bíróság és a Btk.-t előkészítő apparátus tehát azon – a jogirodalomban is megjelenő⁸⁷ – „B” típusú felfogást követte, amely alapján csak akkor van szó kerettényállásról, ha a büntető rendelkezés az elkövetési magatartás meghatározásakor más jogág szabályaira utal.

A „B” felfogás alapján ugyan akkor is kerettényállásról van szó, ha a büntető rendelkezés az elkövetési magatartás tekintetében csak hallgatólagosan (pl. a szaktörvényi terminológia használatával) utal más jogág rendelkezésére.⁸⁸ Az állatkínzás vizsgált tényállása esetén azonban még ilyen kapcsolat is hiányzik.

⁸² 1978. évi Btk. 266/B. § (1) bek. a) pont.

⁸³ Btk. 244. § (1) bek. a) pont.

⁸⁴ JULESZ Máté: „Új környezetvédelmi büntetőjog” *Magyar Jog*, 2015/5. 299–300. o.

⁸⁵ Legf. Bír. Bfv. I. 293/2006. – EH 2006. 1391.

⁸⁶ A Btk. javaslatának 244. §-ához fűzött indokolás.

⁸⁷ Vö. 2.2.1.1. cím.

⁸⁸ Vö. 3.3.1.2. cím.

3.5.1.3. „C” fogalom

Az állatkínzás még a „C” felfogás alapján sem kerettényállás, mivel a tényállási elemek többségét (elkövetési tárgy,⁸⁹ elkövetési magatartás)⁹⁰ a büntető törvény önállóan határozza meg, még akkor is, ha az elkövetési mód kereteit az Ávtv. tölti ki.⁹¹

3.5.1.4. A „D” fogalom

Érdeemes megvizsgálni az állatkínzás jellegét azon fogalom alapján is, amely szerint kerettényállásról akkor van szó, ha a büntető rendelkezést az alapjául szolgáló tilalom tekintetében is más jogszabály (esetünkben az Ávt.) töltené ki.

Ebben a vonatkozásban érdemes figyelemmel lenni a Legfelsőbb Bíróság azon megállapítására is, hogy „a bántalmazásnak, bánásmódnak (ez utóbbi ismétlődő, huzamosabb magatartás) az Ávt.-ben tilalmazott módja az elkövető büntetőjogi felelősségét megalapozhatja, a jogszabály engedélye viszont kizárhatja”.⁹² Erre figyelemmel viszont az állatkínzás a „D” fogalom alapján kerettényállásnak minősül.

3.5.1.5. Az „E” fogalom

A Legfelsőbb Bíróság leszögezte, hogy az állatkínzás a „B” fogalom alapján nem kerettényállás, de a bűncselekmény „megállapíthatósága érdekében [...] azt is vizsgálni kell [...], hogy az állat pusztulását okozó bántalmazás indokoltan vagy indokolatlanul történt. Bűncselekménynek ugyanis csak az indokolatlan bántalmazás tekintendő.”⁹³ Ezzel összefüggésben pedig egy másik határozatban utaltak arra is, hogy „az állatvédelmi törvény[ben] foglalt előírásoknak, tilalmaknak az »indokolatlanul« tényállási elem tartalommal való megtöltésénél elsődleges – egyéb vonatkozásokban pedig jogértelmezést segítő [...] szerepe van”.⁹⁴

Az ítélezési gyakorlat az „indokolatlanságot” alapvetően és elsősorban az állatvédelmi törvény alapján értelmezi. Így pl. a Debreceni Ítéltábla szerint „összevetve az Ávt. 3. § 4. és 10. pontjában, valamint a 11. § (1) bekezdésében, a 12. § (1), (2) bekezdésében foglaltakat, figyelembe véve a szárnyas állat levágásáról szóló 140/2012. (XII. 22.) VM rendeletet is, megállapítható, hogy a vádlott nem fejtett ki olyan tevékenységet, mely az állatok indokolatlan kínzásával, szükségtelen szenvedésével járt volna”. A vádlott ugyanis „olyan módon ölte meg az állatokat, mely tipikus háztáji gazdaságokban, ugyanis a baromfi életét nyakának elvágásával, fejének eltávolításával oltják ki, valamint ki is véreztetik az állatot”. Így „figyelemmel az állatvédelmi törvény rendelkezéseire, valamint arra, hogy bizonyossággal nem mondható ki az elkövetési magatartás indokolatlan volta”,⁹⁵

A fentiek⁹⁶ alapján az állatkínzás az „E” fogalom alapján is kerettényállásnak minősül, hiszen az elkövetési mód kereteit az Ávtv. rendelkezései töltik ki tartalommal.

⁸⁹ Vö. 3.5.1.1. cím.

⁹⁰ Vö. 3.5.1.2. cím.

⁹¹ Vö. 3.5.1.5. cím.

⁹² Legf. Bir. Bfv. II. 765/2006. – BH 2007. 213

⁹³ Legf. Bir. Bfv. II. 765/2006. – BH 2007. 213.

⁹⁴ Legf. Bir. Bfv. I. 293/2006. – EH 2006. 1391.

⁹⁵ Debreceni Ítéltábla Bhar. II. 637/2013., EBD 2015. B11., Indokolás [21].

⁹⁶ Vö. 3.5.1.3. cím.

Ha viszont arra helyezük a hangsúlyt, hogy az elkövetési mód tekintetében a büntető tényállás utal-e az Ávtv. szabályaira, akkor a kerettényállási jelleget – pl. az engedély nélkülség elemével szemben⁹⁷ – nemlegesen kell meghatározni.

3.5.2. A „β” vs. „ζ” fogalom

3.5.2.1. A „β” fogalom

A Legfelsőbb Bíróság egy másik ügyben arra utalt, hogy „amennyiben a háziállat védelmére hivatkozással az állat élete kioltásának a szükségessége megállapítható is lenne, a terheltek által alkalmazott akasztásos eljárás akkor sem lehetne indokolt bántalmazás. Ez a magatartás ugyanis az Ávt. 3. § 4. pontja szerinti állatkínzásnak minősülő olyan cselekmény, amelyet az Ávt. 12. § (2) bekezdése szerinti szükséghelyzet sem indokol. E[zen utóbbi] rendelkezés szerint szükséghelyzet esetén is gondoskodni kell arról, hogy az állat életének kioltása szakszerű gyorsasággal és a legkisebb szenvedéssel járjon.”⁹⁸

Az utóbbi esetben a Legfelsőbb Bíróság (ugyan *obiter dictum*, egy hipotetikus eset fényében) a tényállási elemet képező indokolatlanságot kizárólagosan az Ávt. alapján értelmezte. Ebben a vonatkozásban ráadásul az Ávt. specifikus normarendszerének elsőbbséget biztosított egy esetleges társadalmi értékelés (önmagában is bizonytalan) eredményéhez képest. Ezáltal viszont a fenti esetekben egy olyan tényállásról van szó, amely a „β” fogalom szerint kerettényállás: az indokolatlanság fogalmát más jogszabály, nevezetesen az Ávtv. tölti ki.

3.5.2.2. A „ζ” fogalom

A Legfelsőbb Bíróság szerint „a bántalmazás »indokolatlan« voltának a megítélése bírói mérlegelés kérdése, ami csak az eset összes körülményeinek, a társadalomban kialakult általános erkölcsi felfogásnak a figyelembevételével történhet”.⁹⁹

Ennek alapján az állatkínzás a „ζ” típusú fogalom alapján is kerettényállást képez, amikor annak kereteit kizárólag szociáletikai értékelés tölti ki.

⁹⁷ Vö. 3.3.1.4. cím.

⁹⁸ Legf. Bir. Bfv. II. 765/2006. – BH 2007. 213.

⁹⁹ Legf. Bir. Bfv. I. 293/2006. – EH 2006. 1391.

3.6. Részösszegzés

A tanulmányban vizsgált bűncselekmény-típusok besorolását a különböző kerettényállás fogalmak alapján a következő táblázat szemlélteti:

	„A” az összes tényállási elemet	„B” az elkövetési magatartást	„C” az elkövetési magatartást (és/vagy több tényállási elemet)	„D” a tényállás alapjául szolgáló tilalmat	„E” a tényállás bármely elemét	„α” rendelet	„β” törvény is	„ζ” szociál- etikai értékelés is
járványügyi szabályszegés	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen (közvetett utalással)	Igen	Igen
gyermek-tartási kötelezettség elmulasztása	Nem	Igen	Igen	Igen	Igen	Nem	Igen	Igen
jogosulatlan pénzügyi tevékenység	Igen (vitatott)	Igen (vitatott)	Igen (vitatott)	Igen	Igen	Nem	Igen	Igen
sikkasztás	Nem	Nem	Igen (vitatható)	Igen (vitatott)	Igen	Nem	Igen	Igen
állatkínzás	Nem	Nem	Nem	Igen	Igen (vitatható)	Nem	Igen (ha az Avtv. alkalmazást nyer)	Igen

4. ÖSSZEGZÉS: A KERETTÉNYÁLLÁS FOGALMA

A német és magyar jogirodalom, valamint a hazai joggyakorlat áttekintése alapján a kerettényállás fogalma tekintetében részemről (a témát feldolgozó monográfia megalapozásaként) a következő megállapításokra jutottam:

- I. A büntetőjog és ezen belül a büntető tényállások más jogágakhoz fűződő kapcsolatának egyik formája a kerettényállás.
- II. Kerettényállás esetén a jogalkotó a büntető rendelkezés alapjául szolgáló normát más jogág szabályaira utalva határozza meg.
- III. A kerettényállások az elkövetési magatartás vagy az elkövetési mód (vagy mindkettő) meghatározását illetően utalnak más jogág normáira.
- IV. Olyan büntető rendelkezés is kerettényállásnak tekinthető, amely esetén az elkövetési magatartást a büntetőtörvény határozza meg, de az elkövetés módját a szaktörvény (ilyen pl. a sikkasztás).¹⁰⁰
- V. Kerettényállást megalapozó utalásról van szó abban az esetben is, ha a büntető tényállás az elkövetési magatartást vagy az elkövetési módot a másik jogágban meghatározott kifejezésekkel írja le (pl. jogosulatlan pénzügyi tevékenység tényállása).

¹⁰⁰ Már csak azért is, mert az elkövetési magatartás és az elkövetési mód elhatárolása amúgy is viszonylagos. ТОКАИ: i. m. 188. o. 27. l.j.

- VI. A kerettényállás fogalma nem feltételezi azt, hogy minden tényállási elemét más jogági norma töltsse ki. Kerettényállás tehát az a büntető norma is, amelynek elkövetési tárgyát a büntető törvény határozza meg (akár a szak-törvényhez képest szűkebben), de elkövetési módját a szaktörvény rendelkezései töltik ki tartalommal.
- VII. Nem akadály a kerettényállási jellegnek, ha a bűncselekmény alapjául általános erkölcsi tilalom szolgál (amennyiben a tényállás alapjául szolgáló magatartási normát más jogszabály is megfogalmazza).
- VIII. Nem kerettényállás azonban az olyan büntető rendelkezés, amely pl. csak az elkövetési tárgyát határozza meg a szaktörvényre utalva, de az elkövetési magatartást és (ha ilyen van) az elkövetési módját a büntetőtörvény rendelkezései töltik ki tartalommal. Az ilyen szintén normatív tényállási elemeket tartalmazó büntető rendelkezések (pl. a lopás) a büntetőjog más jogágakhoz fűződő kapcsolatának a kerettényállásoktól elkülönülő formáját képezik. Ezek egyes vonatkozásokban (pl. jogértelmezés tekintetében) a kerettényállásokhoz hasonlóan, míg más tekintetben (pl. az időbeli hatály tekintetében) a kerettényállásokhoz képest eltérően is viselkedhetnek.
- IX. A kerettényállásokat valamely más jogági (nem büntetőjogi) jogszabály, annak alapján kiadott hatósági rendelkezés, illetve valamilyen szakmai szabály, valamint az európai uniós jog aktusa tölti ki tartalommal.
- X. Nincs szó kerettényállásról, ha a büntető jogszabályok által meghatározott bírói mérlegelést igénylő tényállási elemeket (pl. tisztességes haszon) pusztán szociáletikai értékelések töltik ki.
- XI. Kerettényállásként viselkedhet azonban az olyan a büntető rendelkezés (pl. az állatkínzás) is, ahol a bírói mérlegelést igénylő tényállási elemet (pl. „indokolatlan”) adott esetben a szociáletikai értékeléseket is felülírva más jogszabályi rendelkezés tölt ki tartalommal.